

УДК 339.562:338.43 (045)

DOI: 10.31651/2076-5843-2019-4-172-190

СЕГЕДА Сергій Андрійович

к.е.н., доцент,

доцент кафедри обліку та оподаткування,

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-564X>

sehedas@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРУКТУРА ІМПОРТУ АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Наукову статтю присвячено виявленню основних тенденцій, особливостей та масштабів імпорту аграрно-продовольчої продукції в Україні. Здійснено аналіз динаміки вартості витрат закупівлі по імпорту аграрно-продовольчої продукції та визначено її місце в структурі імпорту по економіці в цілому за період 2001-2018 рр. Установлено, що вартість витрат на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції за досліджуваній період зросла з 1,1 млрд. дол. США до 5,1 млрд. дол. США. Досліджено динаміку та структуру імпорту аграрно-продовольчої продукції за товарними групами I-IV відповідно УКЗЕТ України. Установлено, що у структурі витрат на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції найбільшу частку становить товарна група IV – готові харчові продукти (46,3%) з сумою 2,3 млрд. дол. США. Виявлено, що найбільшими темпами зростали витрати по імпорту продукції товарної групи II – продукти рослинного походження (у 5,7 разу) та групи I – живі тварини та продукти тваринного походження (у 5 разів). Встановлено, що у структурі вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції товарної групи I – живі тварини та продукція тваринництва найбільша частка належить п.03 – риба і ракоподібні (59,86%), що за досліджуваній період підвищилась на 17,2 в.п., а вартість імпорту зросла у 7 разів. Досліджено, що в структурі вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції товарної групи II – продукти рослинного походження у 2018 році найбільша частка належить до п.08 – їстівні плоди й горіхи (34,4%) та п.12 – насіння і плоди олійних культур (26,0%), при цьому збільшення вартості їх закупівлі відбулось відповідно у 8,2 та у 11,8 разу. Встановлено, що приріст вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції п.10 – зернові культури становив 3,8 разу при їх частці у структурі продукції рослинництва 12,5%. При цьому основна сума витрачається на закупівлю насіння кукурудзи.

Ключові слова: імпорт, експорт, аграрно-продовольча продукція, аграрний сектор, товарна структура, сировинна спрямованість, зовнішня торгівля, додана вартість.

Постановка проблеми. Україна за УКТЗЕД щорічно імпортує понад 20 груп товарів за близько сотні товарних позицій, з яких чотири групи (I-IV) з 24 позицій становить аграрно-продовольча продукція. При цьому сальдо зовнішньоторговельної діяльності в цілому було мінусовим (-9,6 млрд. дол. США), в продукції аграрного сектору – плюсовим (+13,6 млрд. дол. США) [1]. За період 2001-2018 рр. загальна вартість імпорту зросла з 15,8 млрд. дол. США до 57,2 млрд. дол. США, або у 3,6 разу, при цьому щороку з мінусовим сальдо. Закупівля по імпорту продукції аграрного сектору зросла з 1,1 до 5,1 млрд. дол. США, або у 4,5 разу, з плюсовим сальдо щорічно [1]. Темпи нарощування вартості імпорту за роками були різні. Найбільші показники загальної вартості імпорту за досліджуваній період спостерігались у 2008 і 2012 роках – відповідно по 85,5 і 84,7 млрд. дол. США з мінусовим сальдо 18,6 і 15,8 млрд. дол. США. Вартість закупівлі по імпорту за роками аграрно-продовольчих товарів була нестабільною з найбільшою сумою у 2012 і 2013 роках, що становила відповідно по 7,5 та 8,0 млрд. дол. США з плюсовим сальдо щорічно. Отже, простежується тенденція до нарощування закупівлі по імпорту продукції аграрного сектору. Переважання імпорту над експортом є суттєвим недоліком зовнішньоторговельної діяльності, що не тільки спричиняє нераціональне використання валютних надходжень, а й зниження вартості національного потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стану та тенденцій імпорту аграрно-продовольчою продукцією стали предметом дослідження багатьох українських

вчених. Серед них варто зазначити публікації Головачової О.С. [2], Залізнюк В.П. [3], Зіновчук Т.О. [4], Мазаракі А.А. [5], Мельник Т.М. і Пугачевської К.С. [6], Іванової Л.С. [7], Іллюши С.Н та Герасімової О.А. [8], Карасьової Н.А. [9], Кваші С.М, Власова В.І, Кривенка Н.В. та Духницького Б.В. [10], Краснодєд Т.Л. [11], Олефіра В.К. [12], Сегеди С.А. [13] та інших. Проте більшість публікацій присвячені проблемі імпортозалежності національної економіки. На нашу думку, зазначені праці не повною мірою висвітлюють проблему стосовно аграрно-продовольчої продукції.

Метою статті було проаналізувати динаміку вартості витрат закупівлі по імпорту аграрно-продовольчої продукції та визначити її місце в структурі імпорту по економіці в цілому за період 2001-2018 рр. та розробити пропозиції щодо збільшення внутрішнього виробництва.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зростаючі обсяги витрат на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції зумовлюють необхідність поглибленого аналізу в динаміці як в цілому так і за товарною структурою за товарними групами I-IV та за окремою їх номенклатурою, що включає чотири групи товарів:

I – живі тварини та продукція тваринництва за 5-ма позиціями (п. 1-5);

II – продукція рослинного походження за 9-ма позиціями (п. 6-14);

III – жири та олії тваринного або рослинного походження за однією позицією (п. 15);

IV – готові харчові продукти за 9 позиціями (п. 16-24).

Серед означених товарних груп найбільші за вартістю обсяги імпорту належать готовим харчовим продуктам. Їх вартість зросла з 0,6 до 2,3 млрд. дол. США, або майже у чотири рази (табл. 1). В окремі періоди суми були значно більшими. У період 2011-2015 років вартість імпорту готових харчових продуктів перевищувала 2,6 млрд. дол. США. В структурі вартості імпорту аграрно-продовольчої продукції харчові продукти займають найбільшу частку, хоча порівняно з 2001-2005 рр. спостерігається тенденція до її зниження з 52,46% до 46,27% у 2018 році. При цьому сальдо з мінусового стало плюсовим.

Друге місце за вартістю імпорту займає товарна група II – продукти рослинного походження, частка яких підвищилась за досліджуваний період з 23,64% до 30,27%. За роками вартість імпорту є нестабільною, з найбільшими обсягами у 2011-2015 роках, що по відношенню до 2001р. зросли у 5,7 разу, проте в останні роки темпи приросту витрат на імпорт продукції рослинництва дещо уповільнились.

Вартість імпорту продукції товарної групи I – живі тварини та продукти тваринництва зросла з 182,5 млн. дол. США у 2001 р. до 918,0 млн. дол. США – у 2018 році, або у 5 разів. Частка цієї групи продукції у структурі імпорту за роками змінювалась і зросла з 16,2% до 18,2% у 2018р., мінусове сальдо в останні три роки змінилось на плюсове і становило 293,1 млн. дол. США.

Найменша вартість імпорту аграрно-продовольчої продукції відноситься до товарної групи III – жири та олії тваринного і рослинного походження. Їх обсяги спочатку нарощувались, досягнувши у 2006-2010 рр. 0,4 млрд. дол. США з часткою 8,3% у вартості аграрно-продовольчої продукції після чого спостерігається тенденція до деякого зменшення імпорту за сумою та за часткою в сумі вартості імпорту аграрно-продовольчої продукції.

Ця група продуктів є результатом промислової переробки тваринницької і рослинницької продукції. Використовується не тільки в якості харчових продуктів, а й слугує технологічним компонентом чи консервантом при виготовленні готових до споживання харчових продуктів різноманітного асортименту.

Наведена динаміка товарної структури імпорту аграрно-продовольчої продукції свідчить про її суттєву величину, що в окремі роки перевищувала 10%, до того ж за роками має певні видозмінення з тенденцією до нарощування за окремими групами продуктів.

Зростання імпорту на думку С.М. Кваші, В.І. Власова, Н.В. Кривенка, Б.В. Духницького викликане, по-перше, постачанням на український ринок продукції, яку неможливо виробляти в Україні із-за природно-кліматичних умов; по-друге, потребою насичення ринку продовольчими товарами значно ширшого асортименту та цінового

діапазону; по-третє, кількісним незадоволенням зростаючої купівельної спроможності населення України [10, с.11].

Вважаємо, що для населення України важливим є досягнення рівня самозабезпеченості аграрно-продуктовими товарами, виробництво яких є традиційними в Україні, де наявні сприятливі природно-кліматичні умови. Імпорт таких продуктів може бути допустимим внаслідок невідповідності природно-кліматичних умов потребам рослин, що зумовлюють неможливість їх виробництва (наприклад, цитрусових, інших екзотичних продуктів) та природних катаклізмів, що призводять до недобору урожаю сільськогосподарських культур.

Таблиця 1

Динаміка товарної структури імпорту аграрно-продовольчої продукції

Показники	2001	У середньому за рік:			2016	2017	2018
		2001-2005	2006-2010	2011-2015			
Продукція аграрного сектору – всього (групи I-IV)							
Сума, млн. дол. США	1125,5	1801,1	4886,8	6289,9	3891,1	4299,3	5051,5
У % до 2001р	100,0	160,0	434,2	558,8	345,7	382,0	448,8
Сальдо (+/-), млн. дол.	698,4	1143,4	3370,8	9479,8	11390,7	13464,1	13561,3
Товарна група I – живі тварини, продукти тваринного походження							
Сума, млн. дол. США	182,5	265,7	1126,3	1255,3	626,3	731,5	918,0
Частка в сумі імпорту аграрно-продовольчої продукції, %	16,22	14,75	23,05	19,96	16,10	17,03	18,17
У % до 2001р	100,00	145,59	617,15	687,84	343,18	400,82	503,01
Сальдо (+/-), млн. дол.	272,0	281,9	-464,8	-291,5	148,7	377,5	293,1
Товарна група II – продукти рослинного походження							
Сума, млн. дол. США	266,1	445,5	1163,7	2006,2	1284,8	1368,0	1529,2
Частка в сумі імпорту аграрно-продовольчої продукції, %	23,64	24,73	23,81	31,90	33,02	31,86	30,27
У % до 2001р	100,00	167,42	437,32	753,93	482,83	514,19	574,60
Сальдо (+/-), млн. дол.	427,2	632,8	2489,4	6054,3	6808,9	7848,4	8357,3
Товарна група III – жири та олії тваринного або рослинного походження							
Сума, млн. дол. США	86,5	132,0	403,6	352,6	246,0	266,6	267,4
Частка в сумі імпорту аграрно-продовольчої продукції, %	7,69	7,33	8,26	5,60	6,32	6,21	5,29
У % до 2001р	100,00	152,60	466,59	407,51	284,39	308,21	309,13
Сальдо (+/-), млн. дол.	139,0	319,9	1406,1	3293,1	3717,0	4339,1	4229,2
Товарна група IV – готові харчові продукти							
Сума, млн. дол. США	590,4	957,9	2193,0	2675,9	1734,0	1933,2	2340,9
Частка в сумі імпорту аграрно-продовольчої продукції, %	52,46	53,18	44,88	42,54	44,56	45,02	46,27
У % до 2001р	100,00	162,25	371,44	453,24	293,70	327,44	395,87
Сальдо, (+/-)	-139,7	-91,1	-59,6	423,7	716,1	894,1	681,6

Джерело: розраховано за даними [14]

Значна витрата коштів на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчих товарів стримує розвиток вітчизняного аграрного виробництва, по-перше: із-за скорочення робочих місць, що спонукає витіснення з сільського господарства і суміжних галузей економіки найбільш продуктивної робочої сили; по-друге, провокує недовиробництво важливіших видів аграрно-продуктових товарів, а отже, призводить до звуження структури виробництва і, як наслідок, стагнація розвитку аграрної сфери, відтік трудових ресурсів, низький рівень життя, неспокій у суспільстві, збіднення виробничого потенціалу в Україні.

Окремі економісти вважають, що поширення імпорту у внутрішньому споживанні

“відбувається унаслідок несприятливого інвестиційного клімату та недосконалої системи захисту вітчизняних товаровиробників” [12, с. 91].

Зважаючи на важливе значення і суттєві витрати на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції, наявні можливості її нарощування в Україні й забезпечення потреб внутрішнього ринку власне виробленою в Україні продукцією є необхідність дослідити динаміку вартості витрат по імпорту безпосередньо всередині кожної товарної групи продуктів за окремими позиціями.

У 2018 році статистична звітність зовнішньої торгівлі по товарній групі продуктів I – живі тварини та продукція тваринництва представлена 5 позиціями: 01 – живі тварини; 02 – м'ясо і субпродукти харчові; 03 – риба і рибопродукти; 04 – молоко і молочні продукти, яйця; 05 – продукти тваринного походження.

Вартість імпорту товарної групи I – живі тварини, продукти тваринного походження за досліджуваний період зросла з 182,5 до 918,0 млн. дол. США, або у 5,0 разів (табл. 2). При цьому її частка у вартості імпорту аграрно-продовольчої продукції підвищилась з 16,22% до 18,17%, або на 1,95 в.п. Чітка тенденція до зростання вартості імпорту простежується з 2004 року з 0,3, досягнувши у 2008 році, 1,7 млрд. дол. США у період 2009-2011 років – дещо зменшується, потім два роки (2012, 2013) знову зростає, надалі з 2014 року спостерігається зменшення вартості імпорту.

Таблиця 2

**Динаміка структури імпорту продукції товарної групи
II – продукти рослинного походження**

Показники	2001	У середньому за рік			2016	2017	2018
		2001-2005	2006-2010	2011-2015			
п.01 – живі тварини							
Сума, млн.дол.США	7,0	18,1	63,3	84,6	58,0	57,4	71,8
Частка у гр. I, %	3,84	6,81	5,62	6,74	9,26	7,85	7,82
У % до 2001р	100,00	258,57	904,29	1208,57	828,57	820,00	1025,71
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-5,2	-13,7	-57,5	-70,5	-27,2	-11,7	-26,0
п.02 – м'ясо та істівні субпродукти							
Сума, млн.дол.США	75,1	97,6	439,1	394,3	80,8	112,0	167,7
Частка у гр. I, %	41,15	36,73	38,99	31,43	12,90	15,31	18,27
У % до 2001р	100,00	129,96	584,69	525,03	107,59	149,13	223,30
Сальдо (+/-), млн.дол.США	84,2	91,2	-362,6	-77,1	307,0	419,3	478,5
п.03 – риба і ракоподібні							
Сума, млн.дол.США	77,9	112,5	492,5	582,0	409,9	455,4	549,5
Частка у гр. II, %	42,68	42,30	43,72	46,36	65,45	62,26	59,86
У % до 2001р	100,00	144,42	632,22	747,11	526,19	584,60	705,39
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-54,8	-99,2	-477,6	-562,2	-392,2	-429,0	-524,6
п.04 – молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед							
Сума, млн.дол.США	22,0	36,7	118,6	175,0	59,5	84,9	106,5
Частка у гр. II, %	12,05	13,81	10,53	13,94	9,50	11,61	11,60
У % до 2001р	100,00	129,25	115,53	85,35	111,08	130,59	133,81
Сальдо (+/-), млн.дол.США	243,6	295,4	437,1	418,9	271,0	409,5	374,8
п.05 – інші продукти тваринного походження							
Сума, млн.дол.США	0,5	2,7	12,8	19,4	18,1	21,8	22,5
Частка у гр. II, %	0,27	1,02	1,14	1,55	2,89	2,98	2,45
У % до 2001р	100,00	195,47	102,16	114,09	98,91	120,44	103,21
Сальдо (+/-), млн.дол.США	4,2	6,5	-4,2	-7,8	-9,3	-10,6	-9,6

Джерело: розраховано за даними [14]

Відхилення максимального рівня вартості імпорту досліджуваної товарної групи (2013р.) від мінімального (2002р.) становило 13 разів, а її найвища частка у структурі аграрно-продовольчої продукції досягла 26,4% у 2008 р., найнижча – 8,7% у 2003р. У період

2006-2015 років сальдо по товарній групі I – живі тварини, продукти тваринного походження було мінусовим. В останні три роки сальдо було плюсовим, що свідчить про деякі зрушення у використанні наявних можливостей забезпечення внутрішнього ринку власною продукцією та зменшення витрат на її закупівлю по імпорту.

Вартість закупівлі пункту 01 – живі тварини за роками була різною. Проте спостерігається чітка тенденція до збільшення вартості до 2013 року, після чого прослідковується деякий спад. Максимальний обсяг вартості імпорту припадає на 2013 рік, що досяг 112,6 млн. дол. США. Найбільша частка в структурі товарної групи I – живі тварини, продукти тваринного походження була в 2015 році – 10,89%. При цьому сальдо всі роки було мінусовим.

Детальне дослідження структури імпорту пункту 01 показало перевалювання в ній племінних тварин. Таким чином, Україна за валютні кошти закуповує наукоємну продукцію. В той же час витрачені валютні кошти могли б бути направлені на розвиток вітчизняної племінної науки.

Спостерігаються значні витрати на закупівлю по імпорту п. 02 – м'ясо і їстівні субпродукти, вартість якого становила у 2018 р 167,7 млн. дол. США та зроста порівняно з 2001р. у 2,2 разу. При цьому частина імпорту м'яса та їстівних субпродуктів у розглядуваній групі товарних продуктів знизилась з 41,15% у 2001р. до 18,27% у 2018 р. За роками простежується нарощування вартості імпорту, але з різними темпами приросту. Найбільша сума витрат валюти на закупівлю по імпорту м'яса та їстівних субпродуктів була у 2008 р. і становила 843,6 млн. дол. США з часткою 49,6%. Відношення максимального рівня до мінімального (2002р.) становило майже 24 рази. Значні суми витрат по імпорту м'яса та їстівних субпродуктів спостерігаються у 2012 і 2013 роках, вартість яких досягла відповідно 722 і 618,9 млн. дол. США з часткою 42,0% і 33,4%. З 2014 року простежується тенденція до зниження вартості закупівлі по імпорту м'яса і субпродуктів при нарощуванні його експорту, що є певним позитивом у зовнішньоторговельній діяльності та мотиваційним чинником для національних товаровиробників, що має спонукати їх до збільшення виробництва продукції тваринництва.

У структурі вартості імпорту продуктів товарної групи I – живі тварини, продукти тваринного походження найбільшу частку у 2018 р. становить п. 03 – риба і рибопродукти – 59,86% вартістю 549,5 млн. дол. США, що зроста з 77,9 млн. дол. США (2001 р.), або у 7 разів, а її частка підвищилась на 17,2 в.п. Вартість закупівлі риби і рибопродуктів по імпорту за роками була різною як і її частка у досліджуваній групі продуктів. Але чітко прослідковується тенденція збільшення вартості до 2013 року, після чого спостерігається деякий спад. Максимальний обсяг вартості імпорту припадає на 2013 рік, що досяг 831 млн. дол. США з часткою 52,9%, а по відношенню до мінімального рівня становив 11,7 разу. При цьому сальдо всі роки було мінусовим.

Не дивлячись на значні суми витрат на закупівлю по імпорту риби і рибопродуктів її споживання населенням становить лише 10-14 кг на одну особу або 70% від рекомендованих Всесвітньою організацією здоров'я – 20 кг [15, с. 43], $\frac{3}{4}$ якої має становити морська риба [16]. В ЄС цей показник сягає близько 27 кг, у Норвегії – 67 кг, Португалії – 62 кг, Японії – 58 кг, Китаї – 48 кг [16].

Отже попит споживачів щодо риби і рибопродуктів незабезпечений, причому спостерігається його зростання, що викликає нагальну потребу активізувати розвиток національного рибного господарства та нарощувати вилов риби у морських водах. Це сприяло б зменшенню витрат на її закупівлю по імпорту. Тим більше, що Україна має значні площі водойм, придатні для вирощування риби і за наявністю водного фонду посідає одне з перших місць в Європі, отже має великі можливості для розвитку аквакультури [17, с.12]. До того ж риба як продукт містить цінні для здоров'я людини компоненти, що сприяють покращенню здоров'я та подовженню життя.

Вартість імпорту п.04 – молоко, молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед становила у 2018 році 106,5 млн. дол. США з часткою у досліджуваній групі продукції 22,1%

та плюсовим сальдо на суму 374,8 млн. дол. США. За роками імпорту молока і молокопродуктів була різна як за вартістю так і за часткою. Найменша вартість імпорту цієї позиції продуктів була у 2001 році на суму 22 млн. дол. США і часткою 12,1%, після чого спостерігається тенденція нарощування імпорту з різними темпами приросту до 2013 року, вартість якого досягла 262,8 млн. дол. США з часткою 14,2% та плюсовим сальдо у сумі 428,7 млн. дол. США. Відношення максимального рівня імпорту до мінімального становить 11,9 разів. З 2014 р. вартість імпорту продуктів цієї позиції зменшується з деяким зростанням у 2018 р.

Вартість імпорту п.05 – інші продукти тваринного походження протягом 2001-2018 рр. має стійку тенденцію до збільшення – від 0,5 до 22,5 млн.дол.США. Сальдо з 2007 року стає від'ємним і в 2018 році склало 9,6 млн.дол.США. В структурі цього пункту від 8 до 13% займає спермопродукція биків для штучного осіменіння тварин. Вартість продукції коливається від 1,0 до 3,0 млн.дол.США в залежності від року. Тобто, в Україну за валютні кошти ввозиться значна кількість наукоємної продукції. В такий спосіб Україна продовжує підтримувати розвиток зарубіжної науки та ігнорувати вітчизняної.

Дослідження зовнішньоторговельних операцій з продукцією групи I – живі тварини, продукція тваринництва засвідчило, що Україна витрачає значні валютні кошти на придбання тих товарів, виробництво яких або присутнє або в змозі організувати в середині країни. Вартість закупівлі по імпорту товарної групи II – продукти рослинного походження становила у 2018р. 1,5 млрд. дол. США, або 30,27% у вартості імпорту аграрно-продовольчої продукції, зростання витрат валюти порівняно з 2001 р. становило 5,7 разу. Плюсове сальдо було у всі роки, за винятком 2003 року (табл. 3).

Активність нарощування закупівлі по імпорту цієї групи продуктів за роками була різною, особливо проявилась у період 2008-2014 рр., у наступні роки дещо уповільнилась, найбільшої величини досягнувши у 2013р – на суму 2,6 млрд. дол. США з часткою 32,4% у вартості імпорту аграрно-продовольчої продукції і плюсовим сальдо у сумі 6,2 млрд. дол. США. З 2014 року імпорту продукції рослинництва дещо уповільнюється, проте з 2016 року знову зростає і у 2018 року по відношенню до 2017 року приріст становить 11,8%.

Значні обсяги витрат на імпорту продукції рослинництва, не дивлячись на позитивне сальдо, зумовлюють необхідність поглибленого аналізу за їх структурою та в динаміці.

У групі імпорту продукції рослинництва протягом 2001-2018 рр. постійне негативне сальдо спостерігається по п.06 – живі дерева та інші рослини. Найбільша вартість імпорту 153,6 млн. дол. США була в 2012 році, потім спостерігається помітне зменшення вартості до 34 млн. дол. США в 2018 році. В структурі п.06 – живі дерева та інші рослини найбільшу вагу займають “Живі рослини”, “Зрізані квітки та пуп’янки” і “Цибулини, бульби, кореневища”. Тобто, імпортується та продукція, яку в змозі виробляти і реалізовувати в Україні.

Найбільше збільшилась вартість імпорту овочів п.07 (у 16,2 разу) з 4,7 (2001 р.) до 106,0 млн. дол. США (2018 р.). Найвища вартість імпорту овочів була у 2013 р. і становила 175,4 млн. дол. США з відношенням до мінімального рівня (2001 р.) 37,3 разу. Якщо у 2001-2007, 2009 роках сальдо було плюсовим, то у наступні роки мінусовим, за винятком 2017-2018 рр.

Темпи нарощування вартості імпорту овочів за роками були досить різними, в окремі роки спостерігалось їх зниження, що визначається великою залежністю галузі овочівництва від природно-кліматичних особливостей, рівня розвитку тепличного господарства та доходів домогосподарств.

Значні витрати на імпорту овочів свіжих, що мають тенденцію до зростання зумовлені підвищенням попиту при незадовільному розвитку овочівництва і особливо тепличного господарства. За інформацією Людмили Налбат – комерційного директора Торгового дому “Калинівка-преміум” в Україні у 2018 році площа скляних теплиць займає всього 280 га, та близько 8000 га плівкових теплиць фермерського і присадибного типу [18]. Розвиток тепличного господарства в Україні практично призупинився. Більшість тепличних

комбінатів має застарілі технології, що ускладнює конкуренцію із зарубіжними фірмами.

Таблиця 3

**Динаміка структури імпорту продукції товарної групи
II – продукти рослинного походження**

Показники	2001	У середньому за рік			2016	2017	2018
		2001-2005	2006-2010	2011-2015			
п.06 – Живі рослини							
Сума, млн.дол.США	7,6	16,7	69,8	103,4	22,4	27,2	34,0
Частка у гр. II, %	2,9	3,7	6,0	5,2	1,7	2,0	2,2
У % до 2001р	100,0	219,7	918,4	1360,5	294,7	357,9	447,4
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-7,4	-16,4	-68,1	-101,4	-18,7	-23,2	-29,5
п.07 – Овочі							
Сума, млн.дол.США	4,7	7,2	70,6	136,0	81,6	76,0	106,2
Частка у гр. II, %	1,8	1,6	6,1	6,8	6,4	5,6	6,9
У % до 2001р	100,0	153,2	1502,1	2893,6	1736,1	1617,0	2259,6
Сальдо (+/-), млн.дол.США	17,4	19,9	33,0	-14,1	71,0	159,3	129,5
п.08 – Їстівні плоди та горіхи							
Сума, млн.дол.США	64,1	51,9	501,8	683,7	476,2	477,2	526,5
Частка у гр. II, %	24,1	21,4	43,1	34,1	37,1	34,9	34,4
У % до 2001р	100,0	95,5	783,0	1066,6	742,9	744,5	821,4
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-45,9	-43,6	-331,7	-512,2	-328,0	-281,9	-298,0
п.09 – Кава, чай							
Сума, млн.дол.США	59,9	75,8	185,0	281,4	187,8	194,1	209,0
Частка у гр. II, %	22,5	17,0	15,9	14,0	14,6	14,2	13,7
У % до 2001р	100,0	126,5	308,8	469,8	313,5	324,0	348,9
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-59,0	-74,1	-178,3	-268,8	-173,6	-180,5	-196,9
п.10 – Зернові культури							
Сума, млн.дол.США	50,2	164,3	107,3	259,4	148,8	176,7	191,1
Частка у гр. II, %	18,9	36,9	9,2	12,9	11,6	12,9	12,5
У % до 2001р	100,0	327,3	213,7	516,7	296,4	352,0	380,7
Сальдо (+/-), млн.дол.США	433,5	657,8	2261,6	5654,7	5925,1	6324,9	7049,6
п.11 – Продукція борошномельно-круп'яної промисловості							
Сума, млн.дол.США	37,1	28,6	39,7	28,6	22,2	32,2	34,3
Частка у гр. II, %	13,9	6,7	3,4	1,2	1,7	2,4	2,2
У % до 2001р	100,0	77,1	107,0	77,1	59,8	86,8	92,5
Сальдо (+/-), млн.дол.США	-24,4	-8,0	50,7	90,5	116,6	149,8	141,6
п.12 – Насіння і плоди олійних культур							
Сума, млн.дол.США	33,8	44,8	154,8	312,3	315,9	358,3	397,4
Частка у гр. II, %	12,7	10,1	13,4	15,6	24,6	26,2	26,0
У % до 2001р	100,0	132,5	458,0	924,0	934,6	1060,1	1175,7
Сальдо (+/-), млн.дол.США	120,1	108,0	752,3	1367,0	1219,1	1701,7	1556,7

Джерело: розраховано за даними [14]

Вартість 1 га теплиць із застосуванням новітніх технологій (при традиційній технології вирощування) перевищує 1,5 млн. євро, а при застосуванні LED-технологій (вирощування світлокультури) – до 3 млн. євро (без урахування будівництва (модернізації) інженерних мереж [18].

Розвиток тепличного господарства потребує лобювання та допомоги держави і державного захисту, а саме: введення квот і обмежень на імпорт овочевої продукції, інвестування будівництва теплиць за новітньою технологією, повернення пільгової системи оподаткування ПДВ товаровиробників (введення пільгової ставки, впровадження програми кредитування операційної діяльності товаровиробників під «розумні» відсотки, здійснення ефективності боротьби з контрафактною продукцією) [18].

Активний розвиток тепличного господарства досить можливість задіяти працю

багатьох безробітних співвітчизників, посилити позиції на внутрішньому ринку, обмежити залежність внутрішнього ринку від імпорту овочів, які можливо виробляти в Україні та знизити витрати по їх імпорту. При цьому варто інвестувати розвиток овочесховищ для довготривалого зберігання овочів відкритого ґрунту, їх фасування, пакування, маркування для забезпечення попиту споживачів у свіжій продукції в міжсезонний період. Природно-кліматичні умови України є досить сприятливими для культивування найрізноманітніших видів овочевих культур, чим необхідно скористатись з найбільшою віддачею.

У групі імпорту продукції рослинництва п.08 – їстівні плоди та горіхи займають найбільшу частку (34,4%) вартістю 526,5 млн. дол. США і мінусовим сальдо – 298 млн. дол. США. За досліджуваний період спостерігається тенденція до збільшення вартості закупівлі по імпорту горіхів у 8,2 разу. За роками темпи нарощування їх вартості були різними, з найбільшою сумою у 2012 році – 1,1 млрд. дол. США та часткою – 46,5% з відношенням до мінімального рівня (2001р.) – 17,6 разу. У наступному 2013 році вартість імпорту різко зменшилась – у понад 3 рази і дещо стабілізувалась на рівні 470 млн. дол. США, починаючи з 2014 року.

Частка імпорту їстівних плодів і горіхів у групі рослинницької продукції за роками була досить різною і звісно залежала від загальної вартості імпорту продукції рослинництва в цілому. Збільшення витрат на закупівлю по імпорту їстівних плодів і горіхів у 8,2 разу та збільшення за цей період їх експорту у 12,6 разу свідчить про нарощування попиту на ці продукти як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, що потребує активного розвитку садівництва та урізноманітнення видової його структури за породами, видами і сортами для забезпечення зростаючих потреб споживачів, насичення внутрішнього продовольчого ринку продукцією власного виробництва та зменшення витрат валюти на їх імпорт.

Нарощування вартості імпорту п.08 – їстівні плоди та горіхи при мінусовому сальдо зумовлено незадовільним розвитком інфраструктури з новітніми технологіями щодо сортування, фасування, переробки, довготривалого зберігання та виготовлення широкого асортименту готових до споживання фруктових консервів, соків, джемів та інших продуктів.

Суттєво зросли за досліджуваний період витрати валюти на закупівлю по імпорту п.09 – кава, чай, прянощі – з 0,9 млн. дол. США до 12 млн. дол. США (у 13 разів), хоча в структурі аграрно-продовольчої продукції їх частка підвищилась лише на 0,02 в.п. і становила у 2018 році – 0,07%, у структурі товарної групи II – продукти рослинного походження – 0,12%, тобто їх частка знизилась порівняно з 2001 роком на 0,01 в.п. За роками спостерігались спади і підйоми витрат валюти на закупівлю цих продуктів, проте закономірність у тому, що за періодами ці витрати зростають.

Особливістю імпорту продукції п.09 – кава, чай, прянощі є те, що в Україні “відсутнє власне вирощування зазначених культур у зв’язку з невідповідними природно-кліматичними умовами” [19, с. 60.]. Нарощування вартості валюти на закупівлю товарів за п.09 – кава, чай, прянощі можна пояснити уподобанням споживачів, зростанням попиту на якісну продукцію та підвищення ціни, що зумовлюється різними причинами, у тому числі мінливістю природно-кліматичних умов, що впливають на урожайність, соціально-економічними трансформаціями та змінами курсів валют [19, с. 61.].

Значні кошти на імпорт витрачаються по п.10 – зернові культури, вартість яких зросла з 50,2 млн. дол. США (2001р.) до 191,1 млн. дол. США (2018р.), або у 3,8 разу. При цьому частка вартості витрат на закупівлю по імпорту зернових культур у вартості продукції рослинного походження знизилась відповідно з 18,9% до 12,5%, хоча за роками мала різні відхилення від мінімального рівня, як і загальна сума вартості імпорту. Найбільша сума витрат на імпорт по цій позиції була у 2003 році, що становила 522,5 млн. дол. США та відрізнялась від мінімального рівня (2002р.) більш ніж у 21 разу. В останні роки темпи імпорту продукції по п.10 – зернові культури уповільнились, проте уже у 2017 зросли до 176,7 млн. дол. США, у 2018р. – до 191,1 млн. дол. США. При цьому сальдо впродовж досліджуваного періоду було плюсовим.

Дослідження показали, що в імпорті зернових культур найбільшу питому вагу займає

насінневий матеріал. Так, у 2018 році із 191,1 млн. дол. США імпорту зернових культур 146,9 млн. дол. США, або 76,87% становила вартість насінневого матеріалу. Причому частка насінневого матеріалу кукурудзи в насінні зернових культур займає 96,39% (141,60 млн. дол. США) і 99,23% в структурі імпорту кукурудзи загалом.

Таким чином, в імпорті зернових культур домінує вартість насінневого матеріалу (сорти, гібриди). Даний факт свідчить про те, що Україна через імпорт насінневої продукції фінансує розвиток зарубіжної науки, виробництва і реалізації насіння. В той же час вказані суми валютних коштів Україна могла б направляти на розвиток власної науки зі створення, вирощування, промислової доробки і реалізації вітчизняного насіння, що сприяло б мультиплікативному ефекту розвитку галузі та національної економіки загалом.

Найвища вартість імпорту п.11 – продукція борошномельно-круп'яної промисловості мала місце в 2007 році – 71,1 млн. дол. США. Потім спостерігається стабілізація вартості імпорту продукції на рівні 28-30 млн. дол. США щороку. З 2008 року спостерігається значне збільшення позитивного сальдо в зовнішньоторговельній діяльності з продукцією борошномельно-круп'яної промисловості. Незважаючи на такі позитивні тенденції в структурі імпорту цієї групи продукції з 2011 року простежується щорічне від'ємне сальдо з купівлею клейковини пшеничної. Вартість імпорту в 2018 році склала 2,8 млн. дол. США.

Друге місце у групі імпорту продукції рослинництва за вартістю займає п.12 – насіння та плоди олійних культур. У 2018 році сума їх імпорту становила 397,4 млн. дол. США, з часткою 26,2% та позитивним сальдо у сумі 1,56 млрд. дол. США. За досліджуваний період вартість імпорту цієї позиції збільшилась з 33,8 до 394,5 млн. дол. США, або у 11,68 разу. Частка при цьому зросла з 12,7% до 26,0% або майже вдвічі – на 13,5 в.п. Найбільша вартість імпорту п 12 – насіння і плоди олійних культур була у 2013 році з перевагою максимального рівня до мінімального (2002 р.) 12,8 разу. В останні роки спостерігається деяка стабілізація вартості імпорту насіння і плодів олійних культур, що зумовлено в основному суттєвим зниженням ціни імпорту, зокрема, на соєві боби і насіння ріпаку при нарощуванні їх обсягів (табл. 4).

Таблиця 4

Імпорт насіння олійних культур

Показник	Рік					Відхилення	
	2011	2015	2016	2017	2018	2018р. до 2011р.	
						+/-	%
Насіння соняшнику							
Обсяг імпорту, тис. тонн	13,3	14,0	24,2	24,8	29,9	16,6	224,81
Сума, млн. дол. США	108,5	113,2	206,1	230,3	258,3	149,8	238,06
Ціна 1 т імпорту, дол. США	8162,07	8068,42	8504,66	9274,40	8642,97	480,90	105,89
Перевищення (зменшення) ціни імпорту над ціною експорту, дол.	7552,90	7630,17	8120,01	8868,38	8162,03	609,13	108,06
Соєві боби							
Обсяг імпорту, тис. тонн	2,1	4,0	5,2	9,8	5,3	3,2	252,38
Сума, млн. дол. США	2,1	5,2	4,9	5,8	3,9	1,8	185,71
Ціна 1 т імпорту, дол. США	995,78	1311,45	937,58	591,35	727,63	-268,15	73,07
Перевищення (зменшення) ціни імпорту над ціною експорту, дол.	568,22	944,52	577,34	221,71	356,72	-211,50	62,78
Насіння ріпаку							
Обсяг імпорту, тис. тон	3,1	2,0	5,6	6,5	9,8	6,7	316,13
Сума, млн. дол. США	32,3	19,6	22,8	32,3	32,4	0,1	100,31
Ціна 1 т імпорту, дол. США	10309,81	9516,25	4075,67	4988,10	3323,22	-6986,59	32,23
Перевищення (зменшення) ціни імпорту над ціною експорту, дол.	9685,96	9118,95	3680,82	4575,43	2909,02	-6776,94	30,03

Джерело: розраховано за даними [1; 14].

Дослідження динаміки імпорту насіння і плодів олійних культур свідчить про те, що

ціна імпорту в десятки разів перевищує експортну ціну продукції. Даний факт говорить про те, що Україна на свою територію завозить насінневу продукцію. Варто зазначити, що селекцією олійних культур в Україні займаються такі науково-дослідні установи як “Інституту олійних культур” (м.Запоріжжя), “Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр’єва” (м.Харків), Національний центр насіннезнавства та сортовивчення “Селекційно-генетичний інститут” (м.Одеса). Відповідно, на нашу думку, витрачені валютні кошти на імпорт насіння олійних культур варто було б виділити на розвиток вітчизняної селекції, на будівництво нових заводів із новітніми технологіями обробки насіння, його очистки, сушіння, фасування, маркування та ін.

Окрему групу імпорту становлять жири та олії тваринного або рослинного походження. Сума вартості їх імпорту у 2018 р. становила 267,4 млн. дол. США з часткою до загального обсягу імпорту аграрно-продовольчої продукції 5,3%. Сальдо становило 4,2 млрд. дол. США (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка структури імпорту продукції товарної групи III – жири та олії тваринного або рослинного походження

Показники	2001	У середньому за рік			2016	2017	2018
		2001-2005	2006-2010	2011-2015			
п.15 – Жири та олії тваринного або рослинного походження							
Сума, млн.дол.США	86,5	132,0	403,6	352,5	246,0	266,6	267,4
Частка у прод. АПК, %	7,69	7,33	8,26	5,60	6,32	6,21	5,29
У % до 2001р	100,00	152,60	466,59	407,51	284,39	308,21	309,13
Сальдо (+/-), млн.дол.	139,0	319,9	1406,1	3293,1	3717,0	4339,1	4229,2

Джерело: розраховано за даними [14]

За досліджуваний період обсяги імпорту зросли у 3,1 разу, з відношенням максимального рівня (2008 р. – 612,9 млн. дол. США) до мінімального – 7,1 разу. Нарощування вартості імпорту цієї групи продуктів було неоднозначним за роками, більш-менш стабільними були 2010-2013 роки з подальшим зменшенням вартості імпорту при щорічно плюсовому сальдо. Україна імпортує масло вершкове та інші молочні жири, обсяги яких зменшуються.

В структурі імпорту товарної групи III. 15 – жири та олії тваринного та рослинного походження більшу половину вартості валюти використовують на закупівлю по імпорту пальмової олії, за роками обсяги закупівлі якої були різними як за сумою вартості, так і за кількістю продукції та її ціною. В останні роки обсяги зросли, перевищивши середньорічний рівень за 2011-2015 років на 21,31%.

Пальмову олію використовують виробники у молочній та кондитерській галузях для здешевлення вихідної продукції, незважаючи на те, що є ризики її впливу на здоров'я людей. В Європі існує заборона на використання пальмової олії в молочних продуктах. Спроба ввести заборону на використання пальмової олії в Україні не пройшла. Країна продовжує невмотивовано імпортувати велику кількість продовольчих товарів, які могла б виготовляти самостійно. Відповідно, було б значно краще, якби спрямувати валютні надходження від реалізації аграрно-продовольчих товарів на розвиток молочного скотарства і забезпечити харчові продукти від фальсифікату та покращити їх якість. Натомість збільшення обсягів пальмової олії підвищує ризики збільшення фальсифікату молочної і кондитерської продукції на внутрішньому аграрно-продовольчому ринку.

Імпорт товарної групи IV – готові харчові продукти представлений наступними 9-тю позиціями: продукти з м'яса і риби – п.16; цукор і кондитерські вироби з цукру – п.17; какао та продукти з нього – п.18; готові продукти із зерна – п.19; продукти переробки овочів – п.20; різні харчові продукти – п.21; алкогольні і безалкогольні напої – п.22; залишки і відходи харчової промисловості – п.23; тютюн та його промислові заміники – п.24.

Вартість імпорту готових харчових продуктів у 2018 році становила 2,3 млрд. дол. США і збільшилась порівняно з 2001 роком майже у 4 рази. За досліджуваний період темпи приросту вартості імпорту харчових продуктів були різними, але чітко простежується їх підвищення до 2013 року. Найбільшої величини вартість імпорту харчових продуктів набула у 2013 році – і становила 3,2 млрд. дол. США з відхиленням від мінімального рівня (590,4 млн. США – 2001 р.) майже у 5,4 рази. З 2014 року вартість імпорту зменшується, але у 2018 році його сума зросла порівняно з 2017 роком на 20,9 %, тобто якоїсь стабілізації у зменшенні закупівлі харчових продуктів по імпорту не простежується (табл. 6).

Таблиця 6

**Динаміка імпорту продуктів товарної групи IV –
готові харчові продукти за їх структурою**

Показники	2001	У середньому за рік			2016	2017	2018
		2001-2005	2006-2010	2011-2015			
п. 16 – продукти з м'яса, риби							
Сума, млн. дол. США	24,4	43,6	118,2	112,6	61,7	82,1	97,3
Частка в групі IV, %	4,13	4,55	5,39	4,21	3,56	4,25	4,16
У % до 2001р	100,00	178,69	484,43	461,48	252,87	336,48	398,77
Сальдо (+/-), млн.дол.	-10,4	-23,6	-81,1	-72,0	-47,4	-66,1	-75,5
п.17 – цукор і кондитерські вироби з цукру							
Сума, млн. дол. США	132,7	150,4	89,9	99,3	56,2	47,6	67,1
Частка в групі IV, %	22,48	15,70	4,10	3,71	3,24	2,46	2,87
У % до 2001р	100,00	113,34	67,75	74,83	42,35	35,87	50,57
Сальдо (+/-), млн.дол.	-46,8	-25,1	71,2	132,5	295,8	369,7	299,8
п.18 – какао та продукти з нього							
Сума, млн. дол. США	77,7	129,8	312,0	390,9	217,1	236,2	306,7
Частка в групі IV, %	13,16	13,55	14,23	14,61	12,52	12,22	13,12
У % до 2001р	100,00	167,05	401,54	503,09	279,41	303,99	394,72
Сальдо (+/-), млн.дол.	22,4	34,5	129,3	86,2	-54,9	-52,5	-102,6
п. 19 – готові продукти із зерна							
Сума, млн. дол. США	11,3	28,8	112,0	161,2	88,4	117,8	153,6
Частка в групі IV, %	1,91	3,01	5,11	6,02	5,10	6,09	6,57
У % до 2001р	100,00	254,87	991,15	1426,55	782,30	1042,48	1359,29
Сальдо (+/-), млн.дол.	17,1	28,8	85,3	196,2	124,1	178,6	114,7
п.20 – продукти переробки овочів							
Сума, млн. дол. США	27,9	55,0	235,4	237,6	110,8	142,4	181,3
Частка в групі IV, %	4,73	5,74	10,73	8,88	6,39	7,37	7,76
У % до 2001р	100,00	197,13	843,73	851,61	397,13	510,39	649,82
Сальдо (+/-), млн.дол.	6,3	18,8	-47,6	-49,9	29,5	34,1	9,0
п. 21 – різні харчові продукти							
Сума, млн. дол. США	84,2	161,3	447,3	541,9	328,4	363,9	407,5
Частка в групі IV, %	14,26	16,84	20,40	20,25	18,94	18,82	17,44
У % до 2001р	100,00	191,57	531,24	643,59	390,02	432,19	484,97
Сальдо (+/-), млн.дол.	-71,8	-111,3	-359,3	-354,2	-228,2	-248,3	-275,5
п.22 – алкогольні і безалкогольні напої та оцет							
Сума, млн. дол. США	38,0	75,8	252,9	449,7	289,5	372,8	489,7
Частка в групі IV, %	6,44	7,91	11,53	16,81	16,70	19,28	20,95
У % до 2001р	100,00	199,47	665,53	1183,42	761,84	981,05	1288,68
Сальдо (+/-), млн.дол.	34,5	125,9	230,2	-136,7	-125,7	-163,6	-259,9

Джерело: розраховано за даними [14].

Характерним для імпорту харчових продуктів є зміна мінусового сальдо періоду 2001-2010 рр. (за винятком окремих років) на плюсове. Великі обсяги витрат на імпорт харчових продуктів при мінусовому сальдо свідчать про незабезпеченість внутрішнього ринку

необхідними харчовими продуктами власного виробництва, що зумовлює необхідність їх закупівлі на зовнішніх ринках, зважаючи на зростаючий попит споживачів.

Значна сума валюти витрачається на закупівлю продуктів з м'яса і риби – п.16. У 2018 році вартість їх закупівлі по імпорту становила 97,3 млн. дол. США, або зросла майже в 4 рази порівняно з 2001 роком. Найбільші витрати були у 2008 році і становили 169,4 млн. дол. США.

Імпорт цукру і кондитерських виробів з цукру – п.17 характеризується зменшенням витрат на їх закупівлю за роками досліджуваного періоду з 132,7 млн. дол. США до 67,1 млн. дол. США у 2018 році, або майже вдвічі, хоча в окремі роки вартість імпорту досягла значних сум. А саме, у 2003 витрати валюти на закупівлю цукру і кондитерських виробів із цукру становила 338,8 млн. дол. США з часткою 30,8% у структурі імпорту вартості харчових продуктів. Найменші витрати валюти були у 2006 році і становили 30,1 млн. дол. США. Відношення максимального рівня витрат до мінімального становило 11,3 рази. Сальдо було мінусовим у 2001, 2003 і 2010 роках.

Отже, незважаючи на великий виробничий досвід та наявні можливості власного цукробурякового виробництва забезпечувати потреби споживачів у цукрі і цукристих продуктів, Україна все ж витрачає значні кошти на їх закупівлю по імпорту. Доцільніше було б спрямувати іноземну валюту на розвиток власного виробництва цукру, цукристих продуктів, кондитерських виробів та збільшувати експорт готової цукровмісної продукції, підвищуючи її частку в структурі готових харчових продуктів та збільшуючи валютні надходження.

Вагома величина валюти витрачається на закупівлю по імпорту какао та продуктів з нього – п.18. У 2018р. її сума становила 306,7 млн. дол. США, або 13,1% у структурі імпорту харчових продуктів. При цьому вартість імпорту какао та продуктів з нього зросла у 3,9 рази порівняно з 2001 роком при майже стабільній частці у структурі харчових продуктів, відхилення якої за роками становило в межах 1-1,5 в.п. Нарощування вартості імпорту різними темпами характерна для 2001-2011 рр., найбільша сума яких була у 2011 році і становила 491,8 млн. дол. США або 6,3 рази по відношенню до мінімального рівня 2001 р. (77,7 млн. дол. США). Після цього витрати по імпорту зменшуються за роками різними темпами.

Значна сума валюти витрачається на закупівлю виробів з хлібних злаків – п.19. У 2018 році вартість їх закупівлі по імпорту становила 153,6 млн. дол. США, або зросла в 13,6 рази порівняно з 2001 роком. Факт імпорту готових виробів з хлібних злаків є досить дивним зважаючи на наявність власного виробництва як зернової сировини так готової продукції з неї.

Значне місце у структурі вартості імпорту готових харчових продуктів займає п.21 – різні харчові продукти. Вартість їх закупівлі у 2018 році становила 407,5 млн. дол. США, або зросла по відношенню до 2001р. у 4,8 рази. За роками спостерігаються різні обсяги вартості імпорту різних харчових продуктів, найбільша їх сума була у 2013р., досягнувши 654,1 млн. дол. США з часткою у структурі харчових продуктів 20,6%. Відношення максимальних обсягів закупівлі до мінімального рівня (2001р – 84,2 млн. дол. США) становило 7,8 рази. Після чого простежується зменшення вартості імпорту і його частки, проте не призупинено і з 2017 року знову вартість імпорту знову збільшилась. При цьому щорічно сальдо є мінусовим.

Значна сума валюти витрачається на закупівлю напоїв алкогольних і безалкогольних – п.22. У 2018 році вартість їх закупівлі по імпорту становила 489,7 млн. дол. США, або зросла у 12,9 рази порівняно з 2001 роком. Найбільші витрати були у 2013 році і становили 572,8 млн. дол. США. Відношення максимального рівня витрат на закупівлю алкогольних і безалкогольних напоїв до мінімального становило 15,1 рази. Частка витрат валюти на їх закупівлю у структурі харчових продуктів підвищилась з 6,4% до 20,9%, або на 14,5 в.п. Якщо у 2001-2010 роках сальдо було плюсовим, то з 2011 року воно стає мінусовим, тобто витрати по імпорту перевищують надходження по експорту продукції, загальна сума яких

становить 1,2 млрд. дол. США

Валютні кошти також витрачаються на закупівлю залишків та відходів харчової промисловості – п.23. У 2018 році вартість їх закупівлі по імпорту становила 216,2 млн.дол.США, або зросла у 6 разів порівняно з 2001 роком. Найбільші витрати були у 2013 році і становила 285,8 млн.дол.США. В структурі імпорту залишків та відходів найбільшу частку займають продукти для годівлі тварин та борошно, крупи і гранули з м'яса або риби. Сальдо протягом аналізованого періоду постійно було додатнім.

Найбільша вартість імпорту припадає на тютюн і промислові замітники тютюну – п.24. У 2018 році витрати по цій позиції становили 417,9 млн. дол. США, що збільшились порівняно з 2001 роком у 2,6 разу. При цьому їх частка у структурі харчових продуктів порівняно з 2001 роком знизилась з 26,8% до 17,9%, або на 8,9 в.п. Максимальна вартість закупівлі по імпорту тютюну та промислових заміників тютюну припадає на 2012 рік і становить 507,6 млн. дол. США, а по відношенню до мінімального рівня – 3,2 разу. При цьому сальдо щорічно було мінусовим, сума якого за досліджуваний період становила 3,1 млрд. дол. США.

За 2011-2017 рр. було закуплено по імпорту тютюнової сировини за кількістю 298,9 тис. тонн на суму 1974,3 млн. дол. США, у тому числі у 2016-2017 рр. відповідно 88,2 тис. т на суму 533,5 млн. дол. США за ціною нижчою на 3,1% порівняно з середньорічною ціною за попередній період. Водночас за цей період було закуплено сигарет, цигарок з вмістом тютюну 30,8 тис. т на суму 555,3 млн. дол. США, у тому числі у 2016-2017 рр. відповідно 6,2 тис. тонн на суму 123 млн. дол. США за ціною вищою ніж за попередній період на 12%. При цьому ціна закупівлі сигарет і цигарок з вмістом тютюну була вищою, ніж їх ціна по експорту у 2,2 разу, її зниження у 2016-2017 рр. становило 32,1% порівняно з 2011-2015 роками [14].

Було б доцільним відродити власне тютюнництво ніж витрачати валюту на закупівлю по імпорту тютюну та його промислових заміників зростання їх цін при стабільному попиту.

Готові харчові продукти, що нині закуповуються, майже всі виробляються в Україні, або можуть вироблятися. За інформацією Державної фіскальної служби у 2018 році плюсове сальдо мали такі групи п.17 – цукор і кондитерські вироби з цукру (300 млн. дол. США), п.19 – готові продукти із зерна (114,7 млн. дол. США), п.23 – залишки і відходи харчової промисловості (1008,8 млн. дол. США). Решта товарів групи “Харчові продукти” має мінусове сальдо. Зокрема п.16 – продукти з м'яса і риби (-75,5 млн. дол. США), п.18 – какао та продукти з нього (-102,6 млн. дол. США); п.20 – продукти переробки овочів (-9,0 млн. дол. США); п.21 – різні харчові продукти (-275,5 млн. дол. США); п.22 – алкогольні і безалкогольні напої (-259,9 млн. дол. США); п. 24 – тютюн та його промислові замітники (-19,2 млн. дол. США).

Наведені групи готових харчових продуктів вироблялись і виробляються в Україні. Отже імпорт цих продуктів зумовлений причинами кон'юнктурного характеру: спадом виробництва або стагнацією, із-за відсутності інвестицій у трудомісткі галузі, що практично призвело до низького рівня конкурентоспроможності (зменшення виробництва, високої собівартості, незадовільної якості продукції, вузький їх асортимент, особливо кондитерських виробів та перероблених продуктів овочів і фруктів.

Допустимо може бути імпорт продуктів, що в Україні не виробляються (цитрусових, бананів, окремих сортів горіхів), або виробляються недостатньо (наприклад риби, рибопродуктів).

Для зменшення втрат валюти на закупівлю по імпорту готових харчових продуктів необхідно перш за все підвищити конкурентоспроможність власне виробленої продукції, для чого слід підвищувати рівень якості, і безпечності сільськогосподарської продукції за рахунок розширення органічного землеробства. Це дасть можливість зменшити витрати валюти на закупівлю по імпорту мінеральних добрив і засобів захисту рослин і ґрунтів, що мінімізуються в результаті впровадження науково-обґрунтованих сівозмін та застосування

органічних добрив;

Знизити частку закупівлі сировини по імпорту та ввести заборону на продукцію генетично модифікованих компонентів та пальмову олію;

Організувати власні виробничі потужності з поглибленої переробки сільськогосподарської продукції і проміжної продукції з метою використання в промисловості виготовлення широкого асортименту готових до споживання продовольчих продуктів з власної сировини з більшою доданою вартістю. До того ж, це по-перше, призведе до промислового збереження виробленої продукції і уникнення її втрат за умови її перевиробництва, по-друге, зменшення ажіотажу при недовиробництві продукції, що викликані несприятливими природно-кліматичними умовами її виробництва та отримання темпів підвищення ринкової ціни. Отже буде забезпечено потребу споживачів у конкурентоспроможній продукції. При цьому архіважливим є актуалізація наукових досліджень у сфері нових технологій промислового зберігання і глибокої переробки і доробки виробленої продукції (сушки, заморозки, охолодження і т.д.), поглиблення економічних взаємовідносин у напрямі підвищення мотиваційності виробничих колективів при виготовленні кінцевих товарних продуктів з більшою доданою вартістю.

Необхідно зосередити зусилля на концентрації ресурсів і інвестуванні галузей харчової промисловості, зокрема: плодоовочеконсервної, що має базуватись на переробці вітчизняної сировини – плодів, ягід, овочевої продукції і виробництві різних видів і асортименту консервів, соків, джемів. Особливу увагу необхідно приділяти виробництву дитячих консервів і соків. До того ж найціннішим для здоров'я людини є споживання тієї продукції, що вирощена безпосередньо в природному середовищі проживання.

Природно-кліматичні умови України, їх зональні особливості й відмінності, сприятливі вирощуванню багатьох видів сільськогосподарських культур, продукція яких має різне господарське призначення: для споживання у свіжому і переробленому вигляді; для виготовлення товарів широкого повсякденного вжитку багатого асортименту й номенклатури, виробництва біоенергетичних ресурсів з відновлювальної сировини (альтернативних видів палива – біогазу, біоетанолу, біодизелю), виготовлення лікарських препаратів з натуральної сировини вітчизняного виробництва.

Інвестування у розвиток консервної промисловості сприятиме активізації не тільки її функціонування, а й розвитку садівництва, ягідництва, овочівництва, розширення їх видової структури нарощуванню обсягів кінцевої продукції з більшою доданою вартістю, формуванню експортних ресурсів та зменшенні витрат і коштів на імпорт цих видів продукції, заповнення внутрішнього ринку безпечною якісною продукцією власного виробництва. До того ж розвиток переробних галузей промисловості сприятиме утилізації всієї виробленої продукції, зведенню до мінімуму втрат продукції при зберіганні і транспортуванні; використанню нестандартної продукції та проміжних продуктів переробки для господарських цілей – відгодівлі худоби, вторинній переробці й виробництва біоенергетичних ресурсів з відновлюваної сировини.

Активізація зовнішньоторговельної діяльності є мотиваційним чинником нарощування обсягів виробництва продукції, підвищення її якісних характеристик і конкурентоспроможності, розширення організаційних і господарських зв'язків, пізнання, освоєння і впровадження новітніх технологічних процесів з виробництва інтелектуалізованих систем машин і механізмів як важливіших чинників зміцнення виробничого потенціалу та розвитку національної економіки.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що зовнішньоекономічна діяльність у сфері аграрного виробництва здійснюється за такими напрямками:

- закупівля по імпорту аграрно-продовольчої продукції, власне виробництво якої не забезпечує зростаючих потреб споживачів за кількістю, якістю, видовою номенклатурою, асортиментом, розфасовкою та ціною;

- закупівля по імпорту аграрно-продовольчої продукції, власне виробництво якої

неможливе із-за невідповідності природно-кліматичних умов;

- закупівля по імпорту продукції і товарів техніко-технологічного характеру, що необхідні для забезпечення функціонування аграрно-промислового сектору, виробництво яких в Україні у занепаді, або їх обсяги не задовольняють потреб підприємств і організацій для забезпечення виробничих процесів в інноваційних продуктах і товарах (нових сортах і гібридах сільськогосподарських рослин, нових більш продуктивних породах тварин і птиці).

У процесі дослідження здійснено аналіз динаміки вартості витрат закупівлі по імпорту аграрно-продовольчої продукції та визначено її місце в структурі імпорту по економіці в цілому за період 2001-2018 рр. Установлено, що вартість витрат на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції за досліджуваний період зросла з 1,1 млрд. дол. США до 5,1 млрд. дол. США. Відповідно вартість імпорту по економіці в цілому збільшилась з 15,8 млрд. дол. США до 57,2 млрд. дол. США, або у 3,6 разу. При цьому частка імпорту аграрно-продовольчої продукції підвищилась з 7,1% до 8,9% або на 1,8 в.п., що свідчить про випереджальні темпи нарощування імпорту.

Установлено, що у структурі витрат на закупівлю по імпорту аграрно-продовольчої продукції найбільшу частку становить товарна група IV – готові харчові продукти (46,3%) з сумою 2,3 млрд. дол. США, проте їх частка за досліджуваний період знизилась з 52,2% до 46,3%, або на 6,2 в.п., а обсяги витрат при цьому зросли майже у 4 рази.

Найбільшими темпами зростали витрати по імпорту продукції товарної групи II – продукти рослинного походження (у 5,7 разу) та групи I – живі тварини та продукти тваринного походження (у 5 разів), що свідчить про зростаючий попит споживачів на ці продукти та його незабезпеченість внутрішнього ринку.

В структурі вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції товарної групи II – продукти рослинного походження у 2018р найбільша частка належить до п.08 – їстівні плоди й горіхи (34,4%), та п.12 – насіння і плоди олійних культур (26,0%), при цьому збільшення вартості їх закупівлі відповідно у 8,2 та у 11,8 разу, що свідчить про зростаючий попит споживачів незабезпеченість внутрішнього ринку цими продуктами, що потребує активізувати розвиток відповідних галузей.

Незначна частка витрат (близько 7%) на закупівлю по імпорту овочів – п.07, але найбільше їх збільшення (у 22,6 разу) свідчить про необхідність вивчення структури закупівлі овочів за їх видами й асортиментом та наявних можливостей їх виробництва в Україні.

Встановлено, що приріст вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції по п.10 – зернові культури становив 3,8 разу при їх частці у структурі продукції рослинництва 12,5%. При цьому основна сума витрачається на закупівлю насіння кукурудзи. Це свідчить про необхідність розвитку селекції насіння та насінництва кукурудзи безпосередньо в країні.

Встановлено, що у структурі вартості витрат на закупівлю по імпорту продукції товарної групи II – живі тварини та продукція тваринництва найбільша частка належить п.03 – риба і ракоподібні (59,9%), що за досліджуваний період підвищилась на 17,2 в.п., а вартість імпорту зросла у 7 разів. Це свідчить про зростаючий попит споживачів на рибу та потребу активізації розвитку галузі рибництва в Україні.

Глобалізаційні трансформації та стрімкі зміни природно-кліматичних умов викликають необхідність активізувати науковий пошук та розробку і впровадження інноваційних продуктів вітчизняного виробництва (сортів, гібридів сільськогосподарських культур та видів і порід тварин), адаптованих до зміни зональних природно-кліматичних особливостей.

Необмежені можливості мислення свідомої високоінтелектуальної людини, швидкість руху наукової думки і науково-технічного прогресу зумовлюють мінливість зовнішньоторговельної кон'юнктури, суттєво впливають на зміну структури попиту і пропозиції товарів і послуг та рівень ринкової ціни. Відповідно є потреба суспільства і держави в стабільному достатньому рівня фінансуванні наукового пошуку, наукових досліджень і розробка щодо вирішення проблеми і перспектив розвитку всіх традиційних для

України галузей національної економіки включно з аграрним сектором, формування розгалуженої інфраструктури складових виробничого процесу виготовлення кінцевих продуктів, товарів і послуг відповідно до потреб споживачів як внутрішнього так і зовнішнього ринку. Це обумовлено необхідністю уникнення негативних наслідків недо- чи перевиробництва, сприятиме стабільному постачанню на внутрішній ринок аграрно-продовольчої продукції і товарів непродовольчого призначення відповідно до потреб споживачів.

До того ж, це по-перше, призведе до промислового збереження виробленої продукції і уникнення її втрат за умови перевиробництва; по-друге, зменшенні ажіотажу при недовиробництві продукції, що викликані несприятливими природно-кліматичними умовами її виробництва та стримування темпів підвищення ринкової ціни. Отже буде забезпечено потребу споживачів у конкурентоспроможності продукції.

При цьому архіважливим є актуалізація наукових досліджень у сфері нових технологій промислового зберігання, глибокої переробки і доробки виробленої продукції (сушки, заморозки, охолодження і т.д.), поглиблення економічних взаємовідносин у напрямі підвищення мотиваційності виробничих колективів при виготовленні кінцевих товарних продуктів з більшою доданою вартістю.

Список використаних джерел

1. Зовнішня торгівля України: Статистичний збірник 2018. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 86 с.
2. Головачова О.С. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК. *Економіка та держава*. 2013. № 1. С. 64–66.
3. Залізнюк В. П. Імпортозаміщення в системі забезпечення продовольчої безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1374> (дата звернення: 20.09.2019).
4. Кон'юнктура та перспективи розвитку світових аграрних ринків. Монографія. Колектив авторів: Волкова І.М., Варченко О.М., Данкевич В.Є., Зінчук Т.О., Куцмус Н.Ф., Михайлова Л.І., Романчук О.М., Скидан О.В., Степаненко Н.І., Усюк Т.В. / під. ред. Т.О. Зінчук. К.: Центр учбової літератури, 2013. 672 с.
5. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 6. С. 5–15.
6. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 29–44.
7. Іванова Л.С. Зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією та продовольством: вітчизняні реалії та перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 22. С. 39–43.
8. Іллюша С.Н., Герасімова О.А. Оцінка динаміки імпорту при довгостроковому прогнозуванні макропоказників. *Економіка і прогнозування*. 2012. № 1. С. 65–74.
9. Карасьова Н.А. Стратегія імпортозаміщення та експортоорієнтований розвиток в аграрному секторі. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 41–45.
10. Кваша С.М., Власов В.І., Кривенко Н.В., Духницький Б.В. Імпорт агропродовольчої продукції та можливості його заміщення національним виробництвом. *Економіка АПК*. 2014. № 5. С. 11–20.
11. Краснодєд Т.Л. Товарна структура експорту та імпорту сільськогосподарської і продовольчої продукції України та шляхи її удосконалення. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/3977>
12. Олєфір В.К. Оцінка імпортозалежності ринку продовольчих товарів України. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 4. С. 92–164.
13. Сегєда С. А. Аграрно-продовольча продукція в товарній структурі зовнішньої торгівлі України. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 73–83.
14. Державна служба статистики України (офіційний сайт). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.09.2019).
15. Сегєда С. А. Аграрно-продовольче забезпечення населення України. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 40–48.

16. В Україні росте імпорт та споживання риби. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-roste-import-ta-spozivanna-ribi> (дата звернення: 15.09.2019).
17. Загароднюк О.В. Формування та розвиток ринку риби і рибної продукції України. Автореф. на здоб. наук. ст. к.е.н. К.: 2012. 20 с.
18. Тепличний бізнес в Україні: агровиробники просять державу ввести квоти на імпорт продукції закритого ґрунту. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/teplicniki-prosat-derzavu-vvesti-kvoti-na-import-produkcii-zakritogo-gruntu> (дата звернення: 15.09.2019)
19. Духницький Б.В. Основи функціонування ринку кави та чаю в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 2. С. 59–62.

References

1. State Statistics Service of Ukraine (2018). *Zovnishnia torhivlia Ukrainy: Statystychnyi zbirnyk 2018* [Ukraine's foreign trade: Statistical Collection 2018] DSSU, Kyiv, 86 (in Ukr.)
2. Holovachova O.S. (2013). Foreign trade development trends APK products. *Ekonomika ta derzhava* [Economics and state], 1, 64-66 (in Ukr.).
3. Zalizniuk V. P. (2019). Import substitution in Ukraine's food security system. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. [Public Administration: Improvement and Development], 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1374> (дата звернення: 20.09.2019).
4. Zinchuk T.O. and others (2013). *Koniunktura ta perspektyvy rozvytku svitovykh ahrarnykh rynkiv, monohrafiia*. [Market situation and prospects of development of world agrarian markets]. Kolektyv avtoriv: Volkova I.M., Varchenko O.M., Dankevych V.Ie., Zinchuk T.O., Kutsmus N.F., Mykhailova L.I., Romanchuk O.M., Skydan O.V., Stepanenko N.I., Usiuk T.V. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 672 [in Ukr.].
5. Mazaraki A.A., Melnyk T.M. (2012). Import and prospects of import substitution in Ukraine. *Visnyk KNTEU*. [Herald of KNUTE], 6, 5-15 [in Ukr.].
6. Melnyk T.M., Puhachevska K.S. (2016). The import dependence of the Ukrainian economy and the priorities of selective import substitution. *Ekonomika Ukrainy*. [Economics of Ukraine], 4, 29-44 (in Ukr.).
7. Ivanova L.S. (2016). Foreign trade in agricultural products and food: domestic realities and prospects. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. [Investment: practice and experience], 22, С. 39-43 (in Ukr.)
8. Illiusha S.N., Herasimova O.A. (2012). Estimation of import dynamics at long-term forecasting of macro indicators. *Ekonomika i prohnozuvannia*. [Economics and forecasting], 1, 65-74 (in Ukr.).
9. Karasova N.A. (2015). Import Substitution Strategy and Export Oriented Development in the Agrarian Sector. *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*. [Bulletin of ONU Mechnikov], V. 20. Output. 3. 41-45 (in Ukr.).
10. Kvasha S.M., Vlasov V.I., Kryvenko N.V., Dukhnytskyi B.V. (2014). Imports of agro-food products and the possibility of replacing them with national production. *Ekonomika APK* [Economics of APC], 5, 11-21 (in Ukr.).
11. Krasnoded T. L. (2019) Commodity structure of export and import of agricultural and food products of Ukraine and ways of its improvement. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/3977>
12. Olefir V. K. (2016). Estimation of import dependence of the food market of Ukraine. *Ekonomika i prohnozuvannia*. [Economics and forecasting], 4, 92-164 (in Ukr.).
13. Sehedá S.A. (2019). Agro-food products in commodity structure of the foreign trade of Ukraine. *Ekonomika APK* [Economy of the APC], 2, 73-83 (in Ukr.).
14. State Statistics Service of Ukraine: official site (2019). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed: 20.09.2019).
15. Sehedá S.A. (2017). Agrarian and Food Supply of the Population of Ukraine. *Ekonomika APK* [Economy of the APC], 10, 40-48 (in Ukr.).
16. Imports and consumption of fish are increasing in Ukraine. Retrieved from: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-roste-import-ta-spozivanna-ribi> (дата звернення: 15.09.2019р.).
17. Zaharodniuk O.V. (2012). Formation and development of the market of fish and fishery products of Ukraine. Abstract for the degree PhD. K.
18. Greenhouse business in Ukraine: agricultural producers ask the state to introduce quotas on imports of closed soil products. Retrieved from: <https://agravery.com/uk/posts/show/teplicniki-prosat-derzavu-vvesti-kvoti-na-import-produkcii-zakritogo-gruntu> (дата звернення: 15.09.2019р.)
19. Dukhniysky B. V. (2016). Fundamentals of functioning of the coffee and tea market in Ukraine. *Ekonomika APK* [Economics of APC], 2, 59-62 (in Ukr.).

SEHEDA Serhii

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the
Accounting and Taxating Department,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Vinnytsia, Ukraine

TRENDS AND STRUCTURE OF AGRICULTURAL PRODUCTS IMPORTS

Introduction. Ukraine annually imports more than 20 commodity groups for about a hundred commodity items, of which four (I-IV) out of 24 items are agricultural and food products. At the same time, the balance of foreign trade activity was negative overall (-9.6 billion USD), while in the agricultural sector products it was positive (+13.6 billion USD). For the period 2001-2018, the total value of imports increased from \$ 15.8 billion. Up to \$ 57.2 billion US, or 3.6 times, with a negative balance each year. Agricultural imports increased from \$ 1.1 billion to \$ 5.1 billion US, or 4.5 times, with a positive balance annually. The pace of increase in the value of imports has varied over the years. The highest indicators of the total value of imports for the period under review were observed in 2008 and 2012, respectively at \$ 85.5 and \$ 84.7 billion with a negative balance of \$ 18.6 and \$ 15.8 billion USA. The cost of imports by years of agri-food products was unstable, with the largest sums in 2012 and 2013, which amounted to \$ 7.5 and \$ 8.0 billion, respectively. US with a positive balance annually. Thus, there is a tendency to increase the purchase of imports of agricultural products. The predominance of imports over exports is a significant drawback of foreign trade activity, which not only causes irrational use of foreign exchange earnings, but also reduces the value of the country's national potential.

Purpose. The purpose of the scientific article was to analyze the dynamics of the cost of purchase on imports of agro-food products and to determine its place in the structure of imports by the economy as a whole for the period 2001-2018 and to develop proposals for increasing domestic production.

Results. It is established that the cost of purchase for imports of agricultural and food products for the period under review increased from \$ 1.1 billion. Up to \$ 5.1 billion USA. Dynamics and structure of agri-food imports by commodity groups I-IV according to UCCFT of Ukraine are investigated. It was found that commodity group IV - finished food products (46.3%) with the amount of USD 2.3 billion accounted for the largest share in the structure of purchase costs for imports of agricultural and food products. USA. It was found that the highest growth rates were recorded in the costs of imports of products of commodity group II - products of plant origin (5.7 times) and group I - live animals and products of animal origin (5 times). It is established that the largest share belongs to item 03 - fish and crustaceans (59.86%) in the structure of the cost of purchase of goods of import of commodity group I - fish and crustaceans (59.86%), which increased by 17.2 pp during the studied period. ., and the cost of imports increased 7 times. It has been researched that in structure of cost of purchase costs on import of products of commodity group II - products of vegetable origin in 2018 the largest share belongs to item 08 - edible fruits and nuts (34,4%) and item 12 - seeds and fruits of oilseeds (26.0%), with an increase in the cost of their purchase, respectively 8.2 and 11.8 times. It is established that the increase in the cost of purchase costs for imports of products of item 10 - cereals was 3.8 times with their share in the structure of crop production 12.5%. The main amount is spent on the purchase of corn seeds.

Originality. Studies have shown that foreign economic activity in the field of agricultural production is carried out in the following areas:

- purchase on import of agro-food products, the own production of which does not meet the growing needs of consumers in terms of quantity, quality, species nomenclature, assortment, packaging and price;
- purchase on import of agro-food products, the own production of which is impossible because of inconsistency of natural and climatic conditions;
- purchase of imports of products and goods of technical and technological nature, which are necessary to ensure the functioning of the agro-industrial sector, whose production in Ukraine is in decline, or their volumes do not meet the needs of enterprises and organizations to ensure the production processes in innovative products and goods (new varieties) and hybrids of agricultural plants, new more productive animal and poultry breeds, etc.).

In the course of the research, the dynamics of the cost of purchase on agricultural and food imports was analyzed and its place in the structure of imports on the economy as a whole during the period 2001-

2018 was determined. from \$ 1.1 billion Up to \$ 5.1 billion USA. Accordingly, the value of imports on the economy as a whole increased from \$ 15.8 billion. Up to \$ 57.2 billion US, or 3.6 times. At the same time, the share of imports of agro-food products increased from 7.1% to 8.9%, or by 1.8 pp, which indicates that the import growth rate was ahead.

It was found that commodity group IV - finished food products (46.3%) with the amount of USD 2.3 billion accounted for the largest share in the structure of purchase costs for imports of agricultural and food products. However, their share dropped from 52.2% to 46.3%, or 6.2 pp, during the period under review, while the volume of expenditures increased by almost 4 times.

The highest growth rates were recorded in the costs of imports of products of commodity group II - products of plant origin (5.7 times) and group I - live animals and products of animal origin (5 times), which testifies to the growing consumer demand for these products and its insecurity. market.

In the structure of the cost of purchase of imports of products of commodity group II - products of vegetable origin in 2018, the largest share belongs to item 08 - edible fruits and nuts (34.4%), and item 12 - seeds and fruits of oilseeds (26, 0%), with an increase in the cost of their purchase respectively 8.2 and 11.8 times, which indicates the growing consumer demand for the domestic market insecurity of these products, which needs to intensify the development of the respective industries.

The insignificant share of costs (about 7%) for the purchase on import of vegetables - item 07, but the largest increase (by 22.6 times) indicates the need to study the structure of purchase of vegetables by their types and assortment and the available possibilities of their production in Ukraine.

It is established that the increase in the cost of purchase costs for imports of products under item 10 - cereals was 3.8 times with their share in the structure of crop production 12.5%. The main amount is spent on the purchase of corn seeds. This demonstrates the need for the development of seed breeding and maize seed directly in the country.

It is established that the largest share belongs to item 03 - fish and crustaceans (59.9%) in the structure of the cost of purchase of imports of products of commodity group II - fish and crustaceans (59.9%), which increased by 17.2 pp during the studied period. ., and the cost of imports increased 7 times. This indicates the growing consumer demand for fish and the need to step up the development of the fisheries industry in Ukraine.

Conclusion. Globalization transformations and rapid changes in natural and climatic conditions make it necessary to intensify the scientific search and development and introduction of innovative products of domestic production (varieties, hybrids of crops and species and species of animals), adapted to changing zonal natural and climatic features.

The unlimited possibilities of thinking of a conscious highly intelligent person, the speed of movement of scientific thought and scientific and technological progress cause the variability of the foreign trade environment, significantly influence the change in the structure of supply and demand of goods and services and the level of market price. Accordingly, there is a need of the society and the state for a stable sufficient level of funding for scientific research, research and development in order to solve the problem and prospects of development of all traditional sectors of the national economy, including the agrarian sector, formation of a branched infrastructure of the components of the production process of production of final products, goods and services, respectively. to the needs of both domestic and foreign consumers. This is due to the need to avoid the negative consequences of under-production, to promote the stable supply of agri-food and non-food products to the domestic market in accordance with the needs of consumers.

In addition, it will, firstly, lead to the industrial preservation of manufactured products and the avoidance of losses in the event of overproduction; secondly, the reduction of the hype in the under-production of products caused by adverse natural and climatic conditions of its production and restraining the rate of increase of the market price. Therefore, the need for consumers to compete for products will be met.

At the same time, the actualization of scientific researches in the field of new technologies of industrial storage, deep processing and refining of manufactured products (drying, freezing, cooling, etc.), deepening of economic relations in the direction of increasing the motivation of production teams in the manufacture of finished commodity products with greater added value is archiving cost

Keywords: import, export, agro-food products, agrarian sector, commodity structure, raw material orientation, foreign trade, value added.

Одержано редакцією: 31.09.2019
Прийнято до публікації: 20.12.2019